

Isidorus 16. dist. cap. *Canones*. Id quod cum ex Leone 9. cap. *Clementis* ead. dist. ostendi potest, tum vero magis ex Gelasio 15. dist. cap. *Sancta Romana*. Cur autem sedes apostolica probet 84. canonem, quem vos probatis, ubi tres Machabæorum libri contra omnium consensum ecclesiarum admittuntur? Atque in eodem secundo canone synodum Cypriani de rebaptizandis hæreticis comprobatis, quasi secundum traditam Aphris consuetudinem lex illa constituta sit, & non magis aduersetur omnibus ecclesiis Dei. Nec enim decretum illud Cypriani, explicari potest ad normam 95. canonis Trullani & 19. Nicæni. Quoniam canon Cypriani de omnibus in uniuersum hæreticis præscriptus est, maxime Donatistas, quos constat in nomine Trinitatis baptizasse. Decretum ergo Cypriani ab uniuersali ecclesia simpliciter reprobatum Sergius approbare non debuit, quod Trullana synodus fecit. In canone tertio ecclesiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis summum ius appellatis, & ex rigore austerum, sedis autem Constantinopolitanæ mollities ac dissolutio benignitas vobis est. Mediam quasi ex duabus compositis, sed talem, qualem ecclesia Latina semper explofit. Iure igitur hanc vestram synodum explofit Sergius.

Canon. 13. iubet, ut hypodiaconi, diaconi, presbyteri, a suis legitimis uxoribus non separentur. Ea consuetudo apud Græcos quidem invaluit, sed synodus generalis eam toti ecclesiæ contra Latinorum usum male præscripsit. Bene ergo Sergius vestros canones reprobavit.

Canone 36. decernitis, ut thronus Constantinopol. æqualia privilegia cum Apostolica sede obtineat, & Alexandrinæ, Antiochenæ, ac Hierosolimitanæ præferatur. Scitis aduersum hunc canonem olim a sancto papa Leone pugnatum. Et quamquam ratione pugnatum est, at sequentes Romani pontifices Constantinopolitanæ huic ambitioni & vanitati contradicere noluerunt. De privil. Antiqua.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ, præter sabbatum & dominicam, nullas novas hostias consecrari, sed, ut apud nos in die parasceves, fieri præsanctificatarum sacrificium. Hoc vestris Græcis præcipite, si vultis; Romanus enim episcopus hoc in totam ecclesiam decretum non probaret.

Iam canon 55. nulla nostra confutatione eget, absurdus enim per se est, & manifeste in Romanam ecclesiam iniurius. Ipsum audiamus. *Quoniam intelleximus in Romanorum civitate in sanctis quadragesima diebus, in eius sabbatis ieiunare præter ecclesiasticam traditam consuetudinem: sancta synodo visum est, ut in Romanorum ecclesia si quis fuerit inventus sabbato ieiunans, clericus deponatur, Laicus segregetur.* Num tibi videtur a Romano aliquo pontifice hunc canonem probatum iri? Minime vero gentium. Quid 67? Vide an probandus sit. *Sacra, inquit, scriptura nobis præcipit, ut abstineamus a sanguine & suffocato. Merito igitur damnamus eos, qui cuiuscunque animalis sanguinem arte aliqua condiunt, & sic comedunt.* Ecqua autem maior scripturarum ignoratio esse poterat, quam existimare, præceptum illud Apostolicum ad ea usque tempora perdurasse? Quanto verius Latini decretum Hierosolymitanum, quo ad sanguinem & suffocatum attinebat, ad breve tempus tantisper manere interpretati sunt, quandiu Iudæorum & Gentium consuetudo coalesceret, quandiuque synagogam ecclesia cum honore quodam sepeliret. Abeat nunc Gratianus, & sextæ synodo canones Trullanos tribuat. Innocentius vero decretum Gratiani eodem nomine retulit, quo erat a Gratiano citatum; id quod & D. Thomæ, & aliis quoque viris doctis aliquando accidit, ut Gratiani diligentia fisci capita decreti eminentis auctoribus & titulis referant. Idem quoque Gregorio nono contigit, qui titulo de constitut. nomine Hieronymi commentaria in proverbialia retulit, quæ Hieronymi non esse certum est. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur 32. dist. cap. *Si quis eorum*, nomine sextæ synodi. Adrianum vero Trullanos canones recepisse, tantum abest a veritate, ut nihil magis veritati possit esse contrarium. Verba siquidem illa reperiuntur in epistola Tharassii ad Adrianum, non, sicut Gratianus memoria lapsus existimavit, in epistola Adriani ad Tharassium. Tharassius itaque recepit illos, non Adrianus, ut patet actione 2. & 3. septimæ synodi. Adrianus siquidem verba Tharassii refert, ut Constantinopolitanos proprio mucrone confodiat. *Si enim, inquit, vos fatemini canones illos divinos & legales esse, canone autem 82. imaginem Christi venerandam esse conceditis, quid nunc contra sa-*

cras imagines depugnatis? Quod si septima synodus uno canone utitur, ut ipsorum Græcorum testimonio imagines esse venerandas comprobet, ecquid inde argumenti promitur, ut cæteros item canones approbarit? Quali totum Menandrum, Aratum, aut Epimenidem confirmarit Paulus, quod horum aliquando sit testimoniis usus. Nec verba illa, quæ ex 7. synodo retulimus, ipsius synodi sunt, sed Tharassii, Petri episcopi, Epiphanii. Quæ non erat eius temporis & instituti expendere. Non enim id tum agebatur, an Trullana synodus probanda esset, sed an essent imagines venerandæ. Quamobrem, quæ obiter & præter institutum a privatis hominibus in concilio dicebantur, ne novæ lites suborirentur, illa sapienter a patribus dissimulata sunt: eo vel maxime, quod in causa præcipua, de qua ibi erat controversia, Trullanæ synodi auctoritate libenter utebantur. Id ne comminisci videamur, Nicolaus nimirum est auctor adhibendus, qui in epistola ad Michaellem Imperatorem, cum ad quandam causam suadendam synodi huius Trullanæ canone quodam vellet uti, in hunc modum disserit. *Provide hoc Constantinopolitana synodus canonum suorum sexto dignoscitur prohibere capitulo. Quod tamen non apud nos invenitur, sed apud vos haberi perhibetur. Verum novimus nos Apostolicis imbuti documentis, etiam sententiis uti Paganorum, quanto magis Christianorum & contra ipsos, quorum nec vitam sequimur, nec mentem erroneam imitamur. Denique apostolus Paulus de libris Paganorum aliqua in suis scriptis posuit, nunquid ideo etiam cuncta recipienda sunt, quæ cum his pariter sunt prolata?* Hactenus Nicolaus. Non itaque si aut Innocentius, aut 7. synodus, aut Nicolaus, aut concilium Florentinum horum auctoritate canonum abutuntur, probato uno, aut item altero reliquos probaverunt. Quanquam patres synodi Florentinæ hos 102. citasse canones, me omnino præterit. Nam, quod action. 5. refertur, id non ex synodo, ubi hi canones sunt editi sub Iustiniano, sed ex sexto concilio universali sub Constantino illius patre depromptum est, ut action. 17. eiusdem sexti concilii patet. Sed quoniam & hæc synodus apud Trullum regium palatium scilicet celebrata est, quod de hac dicitur, hoc per errorem ad Trullanos canones creditum est pertinere. Quorum aucto-

ritas ideo a nobis labefactata est, ne quisquam falso errore deceptus, eos veris, legitimisque conciliis opponeret. Video autem dubitari posse, cur inter reliquos canones ecclesiæ Romanæ contrarios non & 82. notaverimus, ubi prohibitum est, ne Christus deinceps sub figura agni pingeretur. Sed nolui equidem has Trulli regulas inimice insectari. Nego itaque in 82. canone secundum veram lectionem tale aliquid prohiberi. Quin potius in eo pictura illa veneranda, qua agnus digito præcursoris demonstratur, & suscipitur, & deinceps conservari in ecclesia iubetur. Id quod colligere licet ex epistola Adriani ad Tharassium, 7. synod. action. 2. & ex actione 4. eiusdem 7. synodi. De Trulli igitur canonibus, atque adeo de sexto argumento hætenus.

In argumento vero septimo, Pighii contentio pertinax arguenda est, qui ut opinionem, quam semel induerat, tueretur, synodos ecclesiæ decreto susceptas vanis coniecturis infirmare perrexit. Tantum studium certandi, ubi semel effebuit, & dura pertinacia potest. Mihi vero non est hoc loco opus, pro sexta synodo, unde emerfit certamen, depugnare, quam & Agatho coegit, & Leo secundus confirmavit, quam & Beda libr. de temp. rati. cap. 65. & cæteri post eum catholici probaverunt, quam & concilium Florentinum sess. 5. recipit, & Eugenius quartus in decreto super unione Iacobinorum veneratur. Alii pro 6. & 7. synodis apologiam edant, si diligentia illis Francisci Turrentis non adhuc facit satis. Nos enim in dogmate fidei, & decretis ad salutem fidelium necessariis conciliorum auctoritatem asserimus, in rerum gestarum iudicio & ordine non asserimus. Nec in his, quæ parum, vel certe nihil ad nos attinent, tempus & operam sumimus.

Ad octavum ergo argumentum Caietanus in opusculo de auctor. Pap. & conc. cap. 8. respondet, concilium Constantiense, quo tempore illud decretum edidit, non fuisse universale & integrum. Erat enim tum schisma in ecclesia sub tribus pontificibus Ioanne 23. Gregorio 12. & Benedicto 12. Vnde asserere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud est, quam revocare antiquum schisma, aliosque damnare, qui Benedictum & Gregorium sequebantur.

Septimum
solvitur.Octavo
arg. re-
pondetur

Quod tamen fuit, estque semper ambiguum. Quod si obii-
cias, Martinum quintum in ultima sess. approbasse omnia &
singula decreta in materiis fidei, quæ prius a concilio Con-
stantiense prodiissent: respondet idem Caietanus, id proprie
ad fidem pertinere, & tanquam fidei decretum a Martino
probari, quod adversum hæreticos fuisset definitum, ut in
8. 15. & 21. sess. factum est. Quod autem Martinus quin-
tus ea solum probet, patet primum, quoniam ad petitionem
oratoris regis Poloniae illa approbatio facta est, qui hoc tan-
tum exigebat, ut acta in concilio contra hæreticos confirma-
rentur. Patet etiam, quia Martinus dicit se omnia sic con-
ciliariter facta approbare, & non aliter, nec alio modo. Sup-
ponebat enim quædam non conciliariter acta. Nam in illa 4.
& 5. sessione, ut idem Caietanus admonet, nec disputatio,
aut disquisitio aliqua intercesserat, nec delecti fuerant adhuc
viri docti ad differendum & tractandum ea, quæ in fidei do-
ctrina essent constituenda: sed id cautum postea a concilio
fuit in sess. 6. Ita si quis tradita in sess. 4. diligenter expendat,
inveniet ea non formam habere decreti, quo videlicet aut fi-
deles obligentur, aut contrarium sentientes explodantur. Patet
demum ex literis Martini quinti, in quibus errores Ioannis Wi-
cleffi, Ioannis Husi, & Hieronymi Pragensis expresse dam-
nantur, nulla de ea re, *an concilium sit supra papam*, facta
mentionem. Sed quoniam quæ de concilio Constant. in dubium
verti solent, ea pulcherrime explicantur a discipulis D. Tho-
mæ, maxime a Caietano (32) viro in nostra familia excellen-
tissimo, nos de hac re ne verbum quidem ullum præter ea fa-
ciemus. De 8. igitur argumento tantum.

Nonum. In nono vero, miror equidem illorum cæcitatem, qui
enodatur. concilium Basiliense tueri volunt, cum manifestum sit, illud
licet a principio Eugenio 4. consentiente fuerit congregatum,
postea tamen ab eodem primum Ferrariam, deinde Floren-
tiam translatum, ubi Basilienses conatus publica ecclesiæ au-
thoritate repressi sunt. Nam & unio Armenorum & Græco-
rum

(32) 2. 2. quest. 1. artic. 10. & in apolog. cap. 11. & in
oratione habita de synod. diff. in conc. late.

rum populi Christiani consensione approbata non in concilio
Basiliensi, sed in Florentino facta est. Et Eugenium ecclesia
etiam post illam depositionis Basiliensis sententiam, pro vero
pontifice habuit; Felicem autem illum in synodo electum
contempsit. Quorsum ergo attinet mordicus concilium Basi-
liense tenere? Quorsum favere hæreticis, qui conciliorum in
hæreticos iudicia infirma esse contendunt, quod concilium
Basiliense eos hæresis nomine damnarit, qui etiamnum catho-
lici iudicantur? Quæ qui non sentiat, is nihil omnino sen-
surus esse videatur. Quocirca non dubito esse nunc grande
piaculum pro concilio Basiliensi stare velle, cum schisma il-
lud iam extinctum non alia ratione magis denuo possit ac-
cendi. Et Nicolaus 5. aperte sentit, Felicem illum, non
fuisse verum ecclesiæ pastorem, sed nominatum. Nec verum
concilium & generale, sed congregatum vocat nomine con-
cilii generalis. Eugenium vero felicitis recordationis præde-
cessorem suum honorificentius appellat. Ita in literis suis non
probat nisi beneficiorum collationes (sic loqui solent) & hu-
iusmodi cætera, quæ si irrita haberentur, populus mutatis
aut pastoribus, aut officialibus multum incommodi accipe-
ret. Atque Leo decimus in concilio Lateranense, sess. 11.
plane definit, concilium Basiliense non fuisse legitime cele-
bratum. Et postea, cum de quadam sanctione ageretur a con-
cilio Basiliense edita, *Sicut Leo*, inquit, *ea, quæ in secunda
Ephesina synodo temere contra iustitiam & catholicam fidem gesta
fuerunt, postmodum in Chalcedonensi concilio fecit revocari: ita nos
a tam nefaria sanctionis revocatione retrahi salva conscientia &
ecclesiæ honore non possumus. Cum ea omnia, post translationem
eiusdem concilii Basiliensis per felicitis memorie Eugenium papam
quartum prædecessorem nostrum factam, a Basiliensi conciliabulo seu
potius conventiculo facta extiterint, ac propterea nullum robur ha-
bere potuerint. Cum etiam solum Romanum Pontificem tanquam
auctoritatem super omnia concilia habentem conciliorum indicendo-
rum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum ius, & potesta-
tem habere, nedum ex sacra scriptura testimonio, dictis sancto-
rum patrum, ac aliorum Romanorum Pontificum decretis, sed pro-
pria etiam eorundem conciliorum confessione manifeste constet.*
Hactenus Lateranense concilium. Probat autem ea, quæ di-

xerat, multis & testimoniis, & exemplis, quæ nos, ne sit longum, prætermisimus. Sed provocaverunt doctores Parisiens. a concilio Lateranensi. & appellatio nomine academiæ circumfertur. Quorum illa fuerit, ego hic non disputo: illud astruo, non sine ecclesiæ scandalo, atque perniciæ circumferri. Extat anathema Pii secundi in eos, qui ad futurum concilium appellaverint. Et sine Pii causis, quas multas suis literis reddidit, manifestum est, rem hanc, & hæreticorum omnium summum patrociniū esse, & fenestram vel maximam aperire ad obedientiæ ecclesiasticæ iacturam, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his non est huius loci, temporisque disserere. Verum obiicit, ea, quæ in 2. sess. concilii Basiliensis decreta sunt, a legitimo concilio esse decreta, ut patet ex literis Eugenii, quæ lectæ sunt 16. sess. eiusdem concilii. Sed nos huic quæstioni breviter respondeamus, non approbasse Eugenium decreta edita, sed solum concilium generale Basiliense a tempore inchoationis suæ legitime continuatum fuisse. Deinde concilium in secunda sessione non erat plenum, quia maior pars episcoporum deerat, imo paucissimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, sed nondum erat vere & perfecte re ipsa generale. Præterea Legatus sine commissione processit ad ea decreta ferenda, ut ex literis Eugenii ad Iulianum colligitur. Adde, quod cum gravis atque difficilis semper fuisset inter catholicos altercatio, quibusdam dicentibus papam supra concilium esse, aliis contra asserentibus concilium esse supra papam, nulla conquisitione facta, nullo examine præcedenti positum est id quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum fidei, sed simplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in concilio Constantiensi tradita. Id quod videntes huius synodi patres, rursus in sessione 33. rem eandem aliter tractaverunt, definientes ea tanquam fidei decreta esse deinceps amplectenda. Sed tunc omnis legatorum potestas erat abolita, & synodus Florentiam translata. Quare nihil mirum, si turpiter & pueriliter erraverit, eos pro hæreticis condemnando, qui nunc sine controversia fideles habentur.

Decimum
dissolvitur

Ad decimum vero argumentum responsio est facillima, plenaria concilia a summo pontifice minime confirmata, per alia

alia legitima & probata emendari. At quod plenarium concilium summi pontificis auctoritate confirmatum per aliud posterius emendetur, exemplum ne unum quidem proferri potest. Nam & huiusmodi concilia Augustinus non infirmat, sed tuetur eiusdem libri cap. 4. Quanquam Augustinus non videtur loqui de emendatione fidei, sed de emendatione legum, quæ ad res scilicet, vel gestas, vel gerendas referuntur. Ipsa plenaria, inquit, concilia priora a posterioribus emendantur: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clausum erat. Quod ad fidei veritatem referri vix potest, quæ non rerum experimentis innotescit. Leges ergo nonnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia possunt, nihil obstat, quominus a posterioribus conciliis emendentur. Isidoro autem ex his etiam respondetur. Non enim sunt nobis explicanda singula.

Ad undecimum, diximus sæpe concilia integra & capitis auctoritate perfecta ea esse, quæ nos ab errore vendicamus. Nec si summus pontifex firmus in fidei causa iudex est, concilia frustra coguntur. Primum enim, ut capite superiore admonēbamus, Romanus pontifex non temere & stulte, sed confidērate atque sapienter habet fidei controversias definire, advocando scilicet consiliarios, vel plures, vel pauciores, iuxta rei, de qua differitur, gravitatem. Iuvant enim patres concilii summi pontificis fidem atque doctrinam. Vnde in concilio Hierosolymitano, cum facta esset magna conquisitio, Petrusque sententiam dixisset nullo sacrarum literarum testimonio fulcitam, Iacobus probavit eam quidem additis testimoniis prophetarum. Adiecit item quasi de suo legem maxime necessariam de abstinētia ab idolothytis, fornicatione, suffocatis & sanguine. Ita enim divina procuratio in ecclesiam se fundit, ut membra præcipua, tametsi a capite ipsa pendeant, caput tamen tueantur & iuvent. Facit quoque concilium plausibiliorē populo fidem propter acceptissima multorum testimonia atque iudicia. Nam & leges, quæ communi optimatum consensu & rogantur & feruntur, libentius populus accipit, quam si a rege solum ederentur. Quamobrem Beda libro retr. in actus apostolorum prudenter sane monuit, Paulum contulisse cum apostolis aliis evangelium, quod prædicabat in gentibus, solerter in concilio disquirens, an recte de legalium cessatione do-

Ad unde-
cimum.

doceret. Non quod ipse de hac re, inquit, aliquid dubitaret, sed ut mentes dubitantium Apostolica synodi auctoritate firmarentur. Gregorius autem de synodis provincialibus locutus est, quæ in causa fidei vix quicquam obtinere potuerunt, nisi essent summi pontificis auctoritate roboratæ. Illa expertus est Gregorius, hæc non est expertus. Quanquam & illo tempore concilii Nicæni utilitas nondum erat satis explorata.

Respond ad ultim. De postremo argumento difficile dictu est. Quid Theologi fere opinentur, video. Hoc tamen vere licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutum esse multo ad sensum fidelium accomodatius. Concilii verba prius audiamus, posterius expendemus, verane an falsa sint. *Profiteor*, inquit (33) Berengarius, *non solum sacramentum, sed verum etiam corpus Christi manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri.* Hæc Berengario prescripta a synodo confessionis forma. Vbi alterum potest habere dubitationem, an corpus Christi ratione sacramentalium specierum vere & tractari dicatur & frangi. Alterum dubitari non potest, quin in se ipso Christus, nec tractetur a sacerdotibus, nec frangatur. Atque alii dicent forte pro suo arbitrato quisque; nos autem hoc quidem tempore, & in hac quæstione sequemur potissimum Thomam Waldensem, qui in libro sacramental. titul. 4. cap. 42. docet, eiusmodi loquendi formulas & esse verissimas, & esse etiam olim a patribus usurpatas. Refert in hoc Dionysium cap. 3. lib. de ecclesia. Hier. Refert quoque Chrysostomum in Matth. hom. 83. Retulerat autem & cap. superiore Paschasium in libr. de corpore & sanguine Christi. Fideles sane cum species sacramentales viderint, Christum se vidisse testantur, eundemque, cum illas tetigerint, tetigisse. Quod magnum profecto argumentum est, cur ita esse credamus. A fidelium vulgo, inquis, ista sumis. Metuebam ne a Leonibus diceres. Christiani rudes differunt isto modo. Bene profecto narras. Nam in quæstione fidei communis fidelis populi sensus haud levem facit fidem. Quæro enim ex te, quando de rebus Christianæ fidei inter nos contendimus, non de Phylosophiæ de-

(33) De conc. dist. 2. Ego Berengarius.

cretis, utrum potius quærendum est, quid philosophi atque ethnici, an quid homines Christiana & doctrina & fidei instituti sentiant? Præsertim cum huic sententiæ consenserint patres etiam veteres, quemadmodum paulo ante demonstratum est. Præterea motis speciebus sacramentalibus, id quod inter doctiores fere convenit, Christus item per accidens quidem, sed movetur tamen: nihil igitur obstat, quin visis tactisque speciebus, Christi corpus & videatur & tangatur. Nam nec ipsa substantia sensibilis, nisi per accidentia, sentiri potest. Ad hæc, cum species panis vini que miscentur, ecclesia fatetur corporis & sanguinis Domini mixtionem fieri: ergo cum videntur & tanguntur species, corpus Christi & videtur & tangitur. Quid multa? Sic mihi persuasi, sic sentio, Christi corpus in locum panis ita successisse, ut præter ea, quæ fidei huius sacramenti repugnant, omnia sibi vendicet, quæ panis ante ratione accidentium vendicabat. Alioqui, qui species panis manducaret, is Christi corpus non ederet, nec ille biberet sanguinem, qui vini specie potaretur. Atqui scriptum est, *accipite & comedite, hoc est corpus meum.* Et rursus, *qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, &c.* Et iterum, *qui manducat indigne, iudicium sibi manducat, non diiudicans corpus Domini.* Quod si caro Christi in sacramento editur, certe frangitur, dentibusque fidelium atteritur. Vtrumque enim ei cibo, quem edimus, est & coniunctum & proprium. Quid? quod per Lucam, si Græci sermonis habetur ratio, Dominus ait, *accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur?* Nec vero nobis Divus Thomas in 4. sentent. obiici debet, cum in 3. part. quæst. 77. artic. 7. ad tertium argumentum, nostræ huius sententiæ auctor fuerit, vel præcipuus: quem quis non præferat sexcentis Oecolampadiis? De postremo igitur argumento diximus satis, satisque proinde de quarto loco diximus. Ad sequentem deinceps transeamus.

Quinti Libri finis.